

Kde se vzal a kterak vznikl biblický Žaltář?

Jedna teologická storka...

(PŘED)EXILNÍ REDAKCE	(PO)EXILNÍ REDAKCE ASAFOVCI × KÓRACHOVCI „HRA NA STAROBYLOST“	ELOHISTICKÁ THEOLOGICKÁ REDAKCE (JMÉNA JSOU DŮLEŽITÁ)	PERSKÁ DOBA MESIÁŠSKÉ TÉMA	KNĚŽÍ: NAHRAZENÍ MESIÁŠSKÉHO TÉMATU KRÁLEM	VYTVOŘENÍ 1. SBÍRKY ŽALTÁŘE	PŘIDÁNÍ MENŠÍCH SBÍREK
					Ž 1 Úvodní žalm	Ž 1 – 119¹ Mudroslovný žaltář 79,3 % (8/10)
			Ž 2 Mesiášský úvod			
		Ž 3 – 41² Davidovy žalmy	Ž 3 – 88 Davidovský žaltář	Ž 2 – 89 Mesiášský žaltář	Ž 2 – 118 Teokratický žaltář	
	Ž 42 – 49 Kórachův žaltář	Ž 42 – 83 Elohistický žaltář				
Ž 50 Asafův úvod	Ž 50 – 83 Asafův žaltář					
Ž 51 – 71³ Davidovy modlitby						
Ž 72 Šalamounův žalm						
Ž 73 – 83 Asafův závěr „Desítka“						
		Ž 84 – 85 Kórachovy žalmy				
		Ž 86⁴ Davidův žalm				
		Ž 87 – 88 Kórachovy žalmy				
			Ž 89 Mesiášský závěr			
				Ž 90 – 99 Žalmy království		

¹ Nabízelo by se chtít mít symbolicky $12 \times 10 = 120$ Žalmů... nebyl nějaký Žalm předtím rozdělen a pak spojen v jeden, např. Ž 116, vv. 1–9 a vv. 10–19?

(PŘED)EXILNÍ REDAKCE	(PO)EXILNÍ REDAKCE ASAFOVCI × KÓRACHOVCI „HRA NA STAROBYLOST“	ELOHISTICKÁ THEOLOGICKÁ REDAKCE (JMÉNA JSOU DŮLEŽITÁ)	PERSKÁ DOBA MESIÁŠSKÉ TÉMA	KNĚŽÍ: NAHRAZENÍ MESIÁŠSKÉHO TÉMATU KRÁLEM	VYTVOŘENÍ 1. SBÍRKY ŽALTÁŘE	PŘIDÁNÍ MENŠÍCH SBÍREK
				Ž 100 – 118 <i>Haleluja+</i>		
					Ž 119 <i>Závěrečný žalm</i>	
Ž 132 <i>Schrána byla jinde!</i>	Ž 120 – 134 <i>Poutní písně</i> 10 % (1/10)					Ž 127 <i>Šalamouvův žalm</i>
						Ž 135 – 144 ⁵ <i>Zvláštní skladby</i> 6,66 % (1/15)
				Ž 145 – 150 <i>Velký závěr Haleluja!</i> 4 % (1/25)		

² Bylo zapotřebí, aby byly Davidovy žalmy dříve než žalmy ostatních!

³ Symbolický počet $21 = 3 \times 7$.

⁴ Když nemůže být Davidův žalm na začátku, pak musí být uprostřed!

⁵ Symbolický konec, neboť $12 \times 12 = 144$; symbolický protiklad k začátku žaltáře:

„národovecký“ → Ž 144, 15 = „Blahoslavený (tento) lid!“ (אֲשֶׁר־יְהוָה - 'ašrē; há- 'ám)

×

„individualistický“ → Ž 1, 1 = „Blahoslavený (ten) muž“ (אֲשֶׁר־יְהוָה - 'ašrē; há- 'iš).

Předporozumění – co je třeba vytknout před závorku dříve, než si začneme vyprávět...

Budu Vám vyprávět jakoby pohádku, protože to, jak Žaltář vznikl (už dnes) neví žádný člověk – venkoncem je to *věc Boží a dílo Ducha svatého!* Bude to tedy bytostně moje *storka*, ale nikdo Vám nebude schopen povědět (a kdyby tvrdil, že ano – nevěřte mu to!, ledaže by to byl profesor biblistiky...), nakolik je tahle moje *storka* také *historkou*, je-li její pravdivost jen v přístupu (třebaže pohádkovém), anebo také v tom, že zrcadlí něco z reality!

Všechny *diachronní metody* (pokusy „jít zpátky v čase“) kterýmkoli biblickým textem a hledat v něm různé *redakční vrstvy* (tedy pěstování tzv. *historické kritiky*, zde ve formě *kritiky (dějin) redakce*) jsou vždycky ošemetné a „nesmí se na ně přisáhat“, na druhou stranu je stejně problematické je šmahem odmítat a člověk se o mnohé ochudí... a mně riziko s těmito metodami nutně spojené, za tohle náročné neochuzení (vl. neochuzování se, poněvadž je to vždy proces) stojí. Musím však poznamenat, že nemáme jiný Žaltář, než ten biblický. (Apokryfní pokusy jsou umělé a nestojí za to, proto (snad až na pár výjimek) nikdy nedosáhli takové popularity, což je ovšem primárně dáno jejich kvalitou; Septuaginta – LXX si přece jen dovolila takový malinký pokus – přidala jeden Žalm navíc, ale tahle provokace se zjevně neuchytila, a tak nic dalšího přidáno nebylo.)

S biblickým Žaltářem tedy vždy již a prvně pracujeme *metodami synchronními* (tedy „jak ho máme teď“) a až na jejich základě, až když díky nim vidíme rozdíly (zde může pomoci třeba rozlišování *různých žánrů* – tzv. *žánrová kritika*) mezi jednotlivými Žalmy, můžeme začít uvažovat, kde se tyto rozdíly vzaly a nemají-li náhodou svůj původ v *historické redakci Žaltáře*.

Nutno říci, že sami redaktori Žalmů se snažili svoji redakci, respektive cesty, jimiž postupovala, svými redakčními zásahy zakrýt, a tak vymysleli důmyslnou past: Když je v Tóře – Mojžíšovském zákoně patero knih, budeme mít patero knih v Žaltáři! Pět knih Žalmů pak jakoby odpovídá pěti knihám Mojžíšovským. Jenže tu je člověk úmyslně a důmyslně (!) sveden na „falešnou stopu“, aby přemýšlel nad bližšími vztahy mezi konkrétní knihou mojžíšovskou a knihou žalmovou, ale ať se člověk snaží, jak chce, stejně nakonec zjistí, že takové vztahy nejsou, že je musí pracně konstruovat... geniální past...

Zkratka (kapitol)	KNIHA MOJŽÍŠOVA	KNIHA ŽALMŮ	Žalmy (počet)
Gn (50)	1. kniha Mojžíšova – <i>Genesis</i>	1. kniha Žalmů	Ž 1 – 41 (41)
Ex (40)	2. kniha Mojžíšova – <i>Exodus</i>	2. kniha Žalmů	Ž 42 – 72 (30)
Lv (27)	3. kniha Mojžíšova – <i>Leviticus</i>	3. kniha Žalmů	Ž 73 – 89 (16)
Nu (36)	4. kniha Mojžíšova – <i>Numeri</i>	4. kniha Žalmů	Ž 90 – 106 (43)
Dt (34)	3. kniha Mojžíšova – <i>Deuteronomium</i>	5. kniha Žalmů	Ž 107 – 150 (50)

Toto rozdělení je umně maskující, lze však vidět, že i co se proporcí týče, odpovídá jen „zhruba“.

Je zde nezbytné podotknout, že **používám číslování Žalmů tak, jak je v Hebrejské Bibli**, neboť číslování v Septuagintě [LXX] se mírně (ale u číslovaných položek je to „blbý“!) liší: Žalm 9 a 10 jsou v LXX (logicky, i když možná a-historicky)⁶ spojeny a tvoří jeden Žalm 9^{LXX}, pročež Ž 11–113 mají v LXX číslo vždy o jedna nižší (10 – 112), Ž 114 a 115 jsou opět spojeny v jeden Ž 113^{LXX}, ale Ž 116 je naopak (opět logicky) rozdělen do dvou Ž 114^{LXX} a 115^{LXX}, takže Ž 117 až 146 mají zase číslo o jedna nižší (116 – 145), Ž 147 je rozdělen na dva Ž 146^{LXX} a Ž 147^{LXX}, načež se Ž 148 – 150 zase v číslech shodnou... navíc je tu však (viz výše) „pokusně přidáný“ apokryfní Ž 151^(LXX).

Vlastní story – jak to možná bylo, ale nejspíše nebylo

Bylo nebylo... dávno předávno existovala kdesi za sedmero horami, sedmero řekami, sedmero pouštěmi a sedmero lesy, kdesi na „blízkém východě“ mezi Asií a Afrikou u Středozemního moře země Kanaan. V hornaté části této země se nějak objevil – Oni si vyprávějí o exodu, že je Hospodin přivedl do této země z Egyptského otroctví, aby tu žili svobodně! – lid Izraele. Od ostatních obyvatel oněch hor se ničím nelišili, až na svou víru – věřili totiž v jediného Boha, který se nesmí zobrazovat – Hospodina!, a to bylo v oněch končinách nevídané, prakticky se to však poznalo především podle toho, že nejedli vepřové maso – oni si vyprávěli o tom, že jim to Hospodin zkrátka zakázal, protože jiný dobrý smysl tohle opatření nedává... Tento izraelský lid se ze zaostalého národa, který nemohl konkurovat svým sousedům z údolí a pláží u moře, což byli hrdí Féničané – jimi ovšem často nazývají Pelištejci, nakonec stal – a to lze vidět jen jako zázrak, i když tomu hodně napomohli geopolitické okolnosti, ale v tom je přece ta zázračnost také! – politickým národem, který ovládl celé území! Když se Izrael stal politickým národem – zřídili si na znamení toho království – Oni si vyprávějí o tom, že si ho na Hospodinu vlastně vymohli. Když věřili v jediného Boha a měli takhle jediného krále... výslovně se nabízelo mít i jedinou svatyni, kdy by byl Hospodin ctěn a král pomazáván... která by vyjadřovala jednotu Boha a jeho lidu, krále a jeho lidu, trůnu a oltáře... a tak byl vybudován v Jeruzalémě chrám – Oni si vyprávějí o tom, že s Hospodinovým souhlasem a podle jeho návodu! A když vznikl onen Chrám, což bylo něco jako náš kostel, bylo tam zapotřebí konat obřady – Boho-službu a při té by bylo dobré zpívat... Jenže co? A tady začíná naše story o vzniku biblického Žaltáře.

O tom co (tedy texty) a jak (tedy melodie a provedení) se zpívalo v tomto Chrámu nemáme vlastně žádné informace... což ovšem neznamená, že nemáme žádná vodítka. Sama Bible nám nabízí dvojí vodítka. První informace je o to, že už druhý pořadím, ale první významem judský a (severo-)izraelský král David neměl k hudbě nijak daleko, naopak prý to byl vynikající zpěvák i hudebník – dnes bychom řekli kytarista! Takže byla hudba do chrámové Bohoslužby logicky zapojena záhy... a protože ji tenkrát produkoval král, asi šlo o hudbu tehdy moderní... žádné staré songy ani lidovky! Druhou informací je to, že David zřídil při Chrámu nejméně dva profesi-

⁶ Jde o tzv. *akrostich* – *alfabetický* Žalm, který je úmyslně (?) rozdělen na dva.

onální sbory: Asafovce⁷ a Kóráčovce⁸, z nichž každý měl svůj styl, takže si mohli konkurovat.

Takhle nějak to pak fungovalo po celou dobu vlády judských králů (Severní Izrael se oddělil a zařídil se po svém!) až do roku 587 př. Kristem, kdy byl Jeruzalém dobyt Novo-Babylonskou říší a vypleněn. Protože Babyloňané bývali pěkní tvrdáci a krutáci, odvedli si s sebou veškerou tehdejší elitu Izraele do svého hlavního města, aby ji tam „zpracovali“, aby tam ona pracovala pro ně a aby měli páku, kdyby chtěli ti, které nechali v jejich zemi „sloužit svému válečnému průmyslu“, zlobit. Aby si židé v babylónském zajetí udrželi svůj jazyk a svou národní identitu i náboženskou identitu, stali se jim někdejší chrámové písně skoro až národními hymnami... co se dřív zpívalo na Bohoslužby, teď se zpívalo naopak jen doma. Protože v Babyloně skončili skoro všichni profesionální zpěváci – kulturní obec patří k elitě! – jakž tak zůstala zachována také tradice jejich sborů!

Pak se ale stal zázrak – To zařídil Bůh! – a „kosa padla na kámen“, když výbojně Babyloňany přemohli ještě bojovnější Peršané na čele s králem Kýrem... a ten měl politiku docela jinou, „svobodnější“ – uznávejte naši svrchovanost, plaťte daně a jinak si ve své vlasti dělejte, co chcete. A tak umožnil Židům návrat „domů“, spíše šlo o něco podobného našim reemigrantům – Volyňským Čechům – „navraceným“ do Sudet tehdejšího poválečného Československa... ovšem tedy šlo o intelektuální elitu se světovým rozhledem.

Tak byla Židovská elita zpátky doma, kde to nepoznávala, tam byl obnoven Chrám... lhotejno, že v Žalmech se zpívá o hoře Sijón, zatímco tento „nový Chrám“ byl postaven na jiné hoře – Chrámové. A bylo nutné začít řešit, co se bude zpívat!

Byl tu **zpěvníček davidovských modliteb (Ž 51 – 71)**, které byli reemigrantům zvláště drahé, poněvadž jim bývali „domácí modlitební knížkou“, a **to byl základ**, byl tu **jeden** vzpomínkový Žalm, o kterém se tvrdilo, že je **z dílny krále Šalamouna (Ž 71)** – stavitele prvního Chrámu, a tak byl přidán hned za výše zmíněný **zpěvníček**. Byli tu však také **Asafovci – „sběratelé lidových písní“**, kteří se díky tomu, že zpívali lidovky, které si asi zpívali i prostí a obyčejní lidé, kteří zůstali na území Svaté země a do zajetí nešli, získali zásadní vliv... a tak **vznik „Asafovský zpěvník“** tím, že **kolem davidovských modliteb byly umístěny Asafovské songy: symbolicky na úvod (Ž 50) a na závěr (Ž 73 – 83)**.

Jenže **Chrám je chrám**, a tam se přece musejí zpívat také **„písně posvátné“ a liturgické popěvky**... a tak se **ke slovu dostali potomci Kóráčovců** s jejich „péčí o posvátnost liturgie“ a **„Asafovský zpěvník“** nahradili **„Kóráčovským kancionálem“**.

⁷ Hebrejský kořen אָסַף – *asp* znamená „shromažďovat“, „sklízet“, „dávat dohromady“, „uzavírat“ atp. **Asafovci** tedy asi **jednak sbírali** a předělávali (dávali jim moderní podoby) **lidové písně**, **jednak dbali na pevný repertoár** a později asi **usilovali o oficiální „kancionál“** – „církevní zpěvník“, z něhož jediného mělo být povoleno zpívat.

⁸ Hebrejský kořen קָרַח – *qrh* znamená „mít pleš“, „vyholovat si pleš“. **Kóráčovci** nejspíše byli **profesionální duchovní a zpěváci zároveň**, kteří možná tvrdili, že **do kostela patří jen vznešené duchovní písně a zvláštní hudba – pravý opak Asafovců!**, takže pěstovali písně a popěvky navýsost liturgické, aby se odlišili od prostého lidu.

lem“, když „Asafovský zpěvník“ (Ž 50 – 83) upravili tím, že mu předřadili své Kórachovské Žalmy (Ž 42 – 49).

Po návratu z exilu se však začala také redakce textu nejposvátnějšího – Hebrejský Bible dostávala psanou podobu. Zde hráli velkou roli tehdejší biblisté a kněží, kteří se báli znevážit svatost Hospodinovu už jen tím, že by vyslovili Boží jméno, a tak bylo v textech Hebrejské Bible leckdy a leckde nahrazeno *vlastní Boží jméno* – *Hospodin* obecným termínem *bůh* – *Bůh* čili *Elohím* a my mluvíme o tzv. *elohistické redakci* (a používáme kolektivum *elohista*). Takováto elohistická úprava potkala i Kórachovský zpěvník (Ž 42 – 83)! Protože se odlišné, až protikladné přístupy Asafovců a Kórachovců vlastně sjednotit nedali, pomohl spor překonat až návrat k davidovským pramenům (a ke jménu–autoritě krále Davida), což bylo plně v duchu tehdejší teologie: k Tóře – pateru Mojžíšových knih přibyly *Proroci* a s nimi „královské knihy“, ve kterých hraje král David a Davidovská dynastie roli naprosto zásadní; bylo to však i v duchu tehdejší politiky, která živila naději na obnovu Davidovského království (viz Zerúbábel). Tak byly „Revidovanému kórachovskému kancionálu“ (Ž 42 – 83) předřazeny další davidovské (rozumněji Davidovi připisované) Žalmy (Ž 3 – 41), ale aby byly Kórachovci odškodněni byla přidána i další Kórachovská tvorba (Ž 84 – 88, patero žalmů), protože Chrátová liturgie byla přeci jen pořád důležitější (!), ovšem, aby se vyjádřilo, že tu jde o Davida, musel mít prostřední z oněch Žalmů davidovský nadpis (Ž 86). Takto vznikl „Davidovský zpěvník“ (Ž 3 – 88).

Jenže politické klima se radikálně změnilo, když se ukázalo, že k obnově davidovského království zkrátka nedojde („zklamané očekávání“), na což tehdejší teologie zareagovala tak, že zmínky o potomku z Davidovského královského rodu přestala čist politicky začala je čist mesiášsky. Tak byly oblíbenému „Davidovskému zpěvníku“ (Ž 3 – 88) přiřazeny: nově předmluva – mesiášský úvod (Ž 2) a doslov – mesiášský závěr (Ž 89), a tak vznikl „Mesiášský zpěvník“ (Ž 2 – 89).

Postupně se však ukázalo i mesiášské téma jako theologicky i politicky nebezpečné! Tak bylo zapotřebí vrátit se ke královské tematice, tentokrát ovšem – díky předchozí mesiášské reinterpetaci! – již bez davidovského důrazu. Tak byl k „Mesiášskému zpěvníku“ (Ž 2 – 89) připojen nový „královský doslov“ – soubor královských Žalmů (Ž 90 – 99) a protože se tehdy v Bohoslužbě objevilo nové téma – jakýsi *starozákonní pietismus!* – byl přidán i výběr z této „radostné“ produkce – „halelujové Žalmy“ (Ž 100–118), tak vznikl „Královský zpěvník“ (Ž 2 – 118).

Postupně se ovšem obnovený Izrael vyvíjel nikoli ke klasické národní monarchii, nýbrž k monarchii teokratické s představou o absolutní svrchovanosti Hospodina (na čele s veleknězem, což se naplnilo ve 2. stol. před Kristem za Makkabejců!). To si vyžádalo poslední revizi zpěvníku: Dostal novou předmluvu (Ž 1), kde je akcentována individuální víra (!), a nový dlouhý extra básnický doslov (Ž 119), čímž vznikl „Teokratický žaltář“ (Ž 1 – 119). Pozdější redaktori však zamaskovali jasné theologické vyznění 120 = 12 × 10, že jde o jedinou reprezentativní a ideální sbírku, tím, že některé Žalmy upravovali, jiné spojovali a zase jiné rozdělávali –

a tak číslo 119 neobsahuje nárok na absolutní ideál, čímž se otevírá prostor pro přidání dalších sbírek.

Do celku Žaltáře tehdy byly umístěny i alternativní sbírky žalmů:

- **Redaktoři dlouho řešili jen zpěv uvnitř Chrámu, nikoli mimo chrám.** A právě „pod touto rouškou“, že jde o písně, které se zpívají mimo Chrám – i když cestou tam (A proti tomu přece nešlo nic říci!?) –, vznikly **poutní písně, což je ve skutečnosti alternativní dílo chrámových liturgických odborníků!** Ty byly přidány jako **Ž 120 – 134**. Protože se v jejich rámci zachovali velmi staré písně, třeba popis alternativního pobytu schrány v Jeruzalémě (Ž 132) či Druhý Šalamounův Žalm (Ž 127), došlo k zajímavé provokaci, že Šalamounovy Žalmy byly umístěny doprostřed celků sbírek⁹.
- Dále byl přidán **výběr mladších básní s velkou poetickou kvalitou (Ž 135 – 144)**.
- Později – protože to lid chtěl (!?) – byl **přidán ještě i krátký výběr lepších „halelujových žalmů“ (Ž 145 – 150)**, které se dříve nedostaly.

A takto MOŽNÁ vznikl biblický Žaltář tak, jak ho známe. Každopádně Vás zvu k tomu, abyste o něm přemýšleli!

⁹ Ž 72 je středem celku Žalmů bez závěrečného radostného Haleluja! – Ž 1 – 144, přičemž 144 = 12 × 12.

Ž 127 je středem *Poutních písní*: Ž 120 – 134.